

Talat Koçyiğit's the Approach to Asbab Al Nuzul in his Book of Quran Translation and Commentary

Orhan Parlak^{1,a}, Büşra Sonay^{1,b*}

¹Faculty of Theology, Uşak University, 64000 Uşak, Turkey

*Corresponding Author

ARTICLE INFO

Research Article

Received : 12/04/2020

Accepted : 18/05/2020

Keywords:

Cor'an

Al-Tafsir

Social Commentary

Asbab al Nuzul

Talat Koçyiğit

ABSTRACT

Knowledge of the revelation environment is of unquestionable importance in understanding the Qur'an. One of the most basic reasons of this is that science of Asbab al-Nuzul makes easier understanding of a sound relation between circumstances and reasons, and because of that Asbab al-Nuzul makes a great contribution to understanding ayat correctly in its own context. One of the first and most important scholars of hadith area of recent years is Prof. Dr. Talat Koçyiğit. He was born in Uşak on August 3 1927, the elementary school, middle school and high school was completed Uşak, in 1953, became one of the first graduates of the Ankara University Faculty of Theology. Talat Koçyiğit was actually a Hadith scholar and he wrote some wonderful work related to his field. Talat Koçyiğit had a great interest in commentary science and in 2016, a new work of him consisting of seven large volumes in the name of "Quran Translation and Commentary" was published. This article it will be examined on Asbab al-Nuzul and each Asbab al-Nuzul will be presented and supported with examples in Talat Koçyiğit's book of "Qur'an Translation and Commentary".

Türk Akademik Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 3(1): 22-31, 2020

Prof. Dr. Talat Koçyiğit'in "Kur'an-ı Kerim Meâl ve Tefsiri" Adlı Eserindeki Sebeb-i Nüzûl Anlayışı

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Geliş : 12/04/2020

Kabul : 18/05/2020

Anahtar Kelimeler:

Kur'an

Tefsir

İctimâî Tefsir

Sebeb-i Nüzûl

Talat Koçyiğit

ÖZ

Kur'an'ın anlaşılmasında nüzul ortamının bilinmesi tartışılmaz öneme sahiptir. Bunun en temel sebeplerinden birisi, esbâb-ı nüzul ilminin, olaylarla sebepler arasında sağlıklı bir bağlantının sağlanmasını kolaylaştırması ve dolayısıyla ayetlerin kendi bağlamı içerisinde en doğru şekilde anlaşılması noktasında büyük bir katkıda bulunmasıdır. Prof. Dr. Talat Koçyiğit, ülkemiz son dönem hadis akademisyenlerinin ilklerindendir. 3 Ağustos 1927'de Uşak'ta doğmuş, ilkokulu, ortaokulu ve liseyi Uşak'ta tamamlamış, 1953 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin ilk mezunları arasına girmiştir. Talat Koçyiğit, aslında bir hadis akademisyeni olup alanıyla ilgili fevkalade eserler te'lif etmiştir. Tefsire de ilgisi olan Talat Koçyiğit, 2016 yılında Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri adıyla yedi büyük ciltten oluşan yeni bir eseri yayımlanmıştır. Bu makalede, Talat Koçyiğit'in Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri adlı eserinde sebeb-i nüzul anlayışı ve nüzul sebepleri örnekleri ile birlikte ele alınacaktır.

^a orhan.parlak@usak.edu.tr

^b https://orcid.org/0000-0002-3556-926X | sonaybusra@gmail.com

^c https://orcid.org/0000-0002-2005-2559

Giriş

Sebeb-i nüzul ilmi; Kur'an İlimleri arasında, Kur'an'ın anlaşılmasında ve indiği ortamın yaşantı ve kültürünü yansıtarak, Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarının idrakini kolaylaştıran önemli bir ilim dalıdır. Bu ilim dalının ele aldığı rivayetlerin sahih rivayetlerden oluşması en önemli noktadır. Çünkü rivayetlerde zaman, mekân ve karakter bakımından birbirine aykırı bilgilere rastlanıldığında oluşacak problemin, çözümünün tespiti, inen ayetlerin evrenselliğine ve manasına ters düşmeyecek nitelikte olması gerekmektedir.

Bu ilim dalı, her ne kadar Kur'an'ın anlaşılması bağlamında Kur'an İlimlerinin alt dalı olsa da aynı zamanda Hadis İlminin de konusudur. Bu bağlamda Hadis otoriterlerinin kriterleri; sebeb-i nüzul alanında izlenen metot ve yöntemler doğrultusunda önem arz etmektedir. Sebeb-i nüzul konusunda nakledilen rivayetlerin tamamının, hadis otoriterlerinin belirlemiş olduğu kriterlere göre sahih olduğunu nakletmek mümkün değildir. Aynı zamanda kaynaklarda Kur'an'ın emir ve manalarıyla bağdaşmayan zayıf rivayetler de mevcuttur.

Günümüz son dönem hadis profesörlerinden olan ve alanında birçok esere imza atmış olan Talat Koçyiğit, tefsir alanı ile ilgilenmiş ve bu alanda bir tefsir külliyatı ortaya koymuştur. Ayrıca Müfessirimizin bizzat kendisinin de edebi-içtimai tefsir ekolüne nisbet ettiği bu tefsiri, ele aldığı ayetlerin fikhî hükümlerini de beraberinde toplumsal ve ferdi olarak akıcı ve anlaşılır bir üslup ile ele almış olması, eserden istifade etme imkanını arttırmıştır. Bu makalede, Tefsir alanında önemli olan sebeb-i nüzul ilminin, son dönem tefsirlerinden Talat Koçyiğit'in tefsirinde nasıl ele alındığını, Kur'an ayetlerinin sebeb-i nüzulleri verilirken hangi ibarelerin kullanıldığını, rivayetlere yaklaşımını ve rivayet ediş tarzını inceleyeceğiz.

Talat Koçyiğit'in Hayatı

Prof. Dr. Talat Koçyiğit, 3 Ağustos 1927 yılında Uşak'ta doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini Uşak'ta tamamlamış, 1953 yılında da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin ilk mezunları arasında yerini almıştır.

Talat Koçyiğit'in dedesi Hafız Süleyman Efendi, Arapça bilen, bilen medrese mezunu bir hocadır. Koçyiğit'in babası Mehmet Bey de yine aynı şekilde medrese eğitimi almış bir kimsedir. İlimle meşgul olan bir ailenin çocuğu olan Koçyiğit, temel dini bilgilerini, Kur'an eğitimini dedesi ve babasından almıştır.

1953 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmasının ardından, lisans eğitiminde kendisini yönlendiren ve kendisini en çok etkileyen M. Tayyip Okıç'ın teşvikiyle aynı yıl mezun olduğu fakülteye Hadis Anabilim Dalı'ndan asistan olmuştur. 1957 yılında doktor, 1967 yılında doçent, 1975 yılında ise Profesör olan Koçyiğit, 1994 yılında yaş haddinden emekli olmuştur. Arapçasının geliştirmek amacıyla Irak Bağdat Üniversitesi'nde 1957-1958 yıllarında altı ay, Tunus Zeytuniye Üniversitesi'nde yirmi ay eğitim almış, 1972 yılında profesörlük dil sınavına hazırlanmak amacıyla Fransa'da Fransızca eğitimi almıştır. 18 Nisan 2011 tarihinde geçirdiği kalp krizi sonucu vefat etmiştir. Cenazesi 20 Nisan 2011 tarihinde

Cebeci Asrı Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Hayatını Hadis İlmi'ne, İslamî ilimlere hizmet ile geçirmiş, ömrünü nice öncü olacak eserler kaleme alarak ve İslami İlimler alanında hizmet edecek nice kıymetli akademisyenler yetiştirerek geçirmiştir. Bunun yanında Merhum Hocamızın dergilere ve gazetelere yazmış olduğu makaleler ile yönetmiş olduğu Yüksek Lisans ve Doktora tezleri de bulunmaktadır.¹

Eserleri

Koçyiğit, farklı alanlarda te'lif ve tercüme eserler kaleme almıştır. Te'lif ve Tercüme olmak üzere eserlerini iki başlık altında ele almak mümkündür:²

Te'lif Eserleri

Hadis Usulü,
Hadis İstılahları,
Hadis Tarihi,
Hadisçiler ve Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar,
Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Mealî,
İmam Hatip Liseleri Ders Kitabı (Hadis 10-11-12. Sınıf),
Ortaokullar için Din Bilgisi Ders Kitabı,
Kur'an ve Hadiste Ru'yet Meselesi
Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri

Tercüme Eserleri

Hadis-i Şerif Külliyatı 1-2
Hadislerin Işığında İman İbadet Ahlak
Hemmam İbn Münebbih'in Sahifesi
Kitabu'l-İl ve Marifetü'r-Rical
Nuhbetü'l-Fiker Şerhi
Ashab-ı Kehf

Sebeb-i Nüzul İlmi ve İşlevi

"Sebeb" ve "Nüzul" kelimelerinden Arapça bir izafet terkibi olan Sebeb-i Nüzul, terim olarak; "Efendimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) risalet döneminde vuku bulan ve Kur'an'ın bir veya birkaç ayetinin yahut bir surenin inmesine yol açan olay, durum ya da herhangi bir şey hakkında Resulullah'a (s.a.v.) sorulan soru" demektir.³ Başlarda tefsir ilmi sebeb-i nüzulü bilmekten ibaretti.⁴ Bunun nedeni, ashabın; Allah'ın vahyine bizzat muhatab olan Resulullah'ı (s.a.v.) görüyor, alınan, alınan vahye muhatap olup, emirleri yerine getiriyor, yaşanan olaylara bizzat şahitlik ediyor olmalarıdır. Bu süreçte, Resulullah'ın (s.a.v.) tebliğ ve tebyini ile karşılaştıkları bir problem çözümüne kavuşuyor, sorulan bir soru da

¹ Recep Bilgin, "Talat Koçyiğit'in Hayatı, Eserleri ve Türkiye'deki Hadis Çalışmalarına Katkısı", *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/2 (2015), 168-171.

² Bilgin, "Talat Koçyiğit'in Hayatı", 173.

³ Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdîr b. Abdillâh et-Türkî el-Mısırî el-Minhâcî ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî 'ulûmi'l-Kur'an* (1972), 1/14; Muhammed Abdülazîm Zürkânî, *Menâhilü'l-irfân fî 'ulûmi'l-Kur'an* (Ezher, 1943), 1/106; Subhi Salih, *Kur'an İlimleri*, trc. M. Said Şimşek (İstanbul: Esra Yayınları, 1994), 140; Mennâ' Halîl Kattân, *Mebâhiş fî 'ulûmi'l-Kur'an* (Riyad: Menşuratu'l-Asru'l-Hadis, 1973), 79; Muhsin Demirci, *Tefsir Usulü* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2014), 219.

⁴ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997), 116.

cevabını buluyordu. Hangi ayetin, hangi olay ve kişilere indiğini bilmeleri, bu ayetten çıkarılacak olan hüküm ve manaları kolaylıkla idrak edebilmelerini sağlıyor, böylece onların hükümler ve sebepler arasında irtibat kurmaları kolaylaşmış oluyordu. Nüzul sebepleri bilindiğinde bir ayetten kastedilen mana kolaylıkla anlaşıldığı için şüphe ve yanlış gibi bir durum söz konusu olmaktan çıkıyordu.

Ulûmu'l-Kur'an içerisinde önemli bir konuma sahip olan sebab-i nüzûl bilgisi, inen ayetlerin manalarının anlaşılmasında en büyük etkidir. Vahidi⁵, Zerkeşi⁶, Zürkânî⁷, İbn Teymiyye⁸, Süyûtî⁹, Kâfiyeci¹⁰ gibi çoğunluk ulemanın kanaati; nüzul sebeplerinin, Kur'an'ın iniş sebepleri olduğu, Kur'an tefsirinde bilinmeye muhtaç olunan, Kur'an ayetlerinin anlaşılmasına imkân sağlayan ve tefsirini öğrenmeyi mümkün kılan, ayetin hangi maksatla indirildiğini anlamaya yardımcı olan ilim olduğu yönündedir.

Kur'an ilimlerinin okunması, tahkiki ve hedeflerinin gerçekleşmesinde önemli bir yoldur.¹¹ Misal olarak; "Ey iman edenler! (Aklî örten) içki (ve benzeri şeyler), kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz."¹² meâlindeki şarabın haram kılındığını bildiren Maide suresi 90. ayet nazil olduğunda, Efendimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.) önceden şarap içip ölmüş kimselerin durumu ne olacak diye sorulduğunda bunun üzerine: "İman edip salih ameller işleyenlere; Allah'a karşı gelmekten sakındıkları, iman ettikleri ve salih amel işledikleri, sonra Allah'a karşı gelmekten sakındıkları ve iman ettikleri, sonra yine Allah'a karşı gelmekten sakındıkları ve iyilik ettikleri takdirde, daha önce tatmış olduklarından dolayı bir günah yoktur. Allah iyilik edenleri sever."¹³ mealindeki Maide suresi 93. ayet nazil olmuştu ki bu ayet ile sahabe döneminde de, sonraki dönemlerde de oluşabilecek tereddüt ortadan kaldırılmıştır.

"Doğu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır. Şüphesiz Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir."¹⁴ meâlindeki ayetin sebab-i nüzûlü bilinmeden doğrudan zahiri manasının alınması söz konusu olduğunda, bir Müslümanın ister seferi ister mukim olsun namazda yüzünü Ka'be'ye çevirmeden de namazını kılabilceği manası ortaya çıkmaktadır.¹⁵ Hâlbuki ayetin kast etmiş olduğu mana bu değildir. Sebeb-i nüzûlü bilinen bu ayetin; müminlerden bir grubun, zifiri karanlık gecede kiblenin hangi tarafta olduğunu kestiremedikleri halde

namaz kıldıklarını, bu nedenle de her birinin kendi içtihadına uyarak namaz kılmış olduğunu fakat bu yanlış davranışlarından sorumlu tutulmadıklarının neticesi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca sebab-i nüzûl bilgisi, Allah'ın ayetlerindeki ilahi hikmetlerin tespit edilememesi olumsuzluğunu, anlam kapalılığını ve vesvesesini ortadan kaldırmaktadır.¹⁶ Misal; "Ettiklerine sevinen ve yapmadıkları şeylerle övülmeyi seven kimselerin, sakın azaptan kurtulacaklarını sanma. Onlar için elem dolu bir azap vardır."¹⁷ mealindeki ayeti Mervan b. Hakem okuduğunda, bu ayetin iniş sebebini bilmediği için, bu azabın mü'minlere olacağı vesvesesine kapılmıştı. İbn Abbas'a başvurarak ondan "Sizin bu ayetle ne ilişkiniz var. Peygamber (s.a.v.) Yahudileri çağırmış ve onlara bildikleri bir şeyi sormuştu. Onlarsa bildiklerini gizlemiş ve O'na başka şeyler söylemişlerdi. Böylece Peygamber (s.a.v.)'in kendilerinden sorduğunu yanlış cevaplandırırları halde, kendisine iyilik yaptıklarını göstermeye gayret etmiş ve gizlediklerinden dolayı kazandıklarını zannedip sevinmişlerdi."¹⁸ cevabını aldı. Ayetteki mübhemlik görüldüğü üzere ancak nüzul sebebi bilindiği zaman ortadan kalkabilmektedir.

Sebeb-i nüzûlü bilmek, ayetin kim hakkında nazil olduğunu da haber vermektedir. "Anne ve babasına, "Öf size! Benden önce nice nesiller gelip geçmiş iken, beni tekrar diriltilecek olmakla mı tehdit ediyorsunuz?" diyen kimseye onlar Allah'a sığınarak, "Yazıklar olsun sana! İman et, Allah'ın va'di gerçektir" diyorlar, o da, "Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir" diyordu."¹⁹ mealindeki ayetin sebab-i nüzûlü hakkında Yusuf b. Mahik'ten gelen bir rivayette: "Muaviye (r.a.) Mervan'ı Hicaz'a vali olarak tayin etmişti. Bu valiliğinde bir konuşma yaptı, konuşmasında Yezid b. Muaviye'den bahsetti. Maksadı, babası Hz. Muaviye'den sonra ona biat etmektir. Abdurrahman İbn Ebu Bekir, ondan bir şeyler istedi: Yani krallık mı olsun?" dedi. Bu söze kızdı ve "Yakalayın şunu, dedi. Abdurrahman da kaçıp Hz. Ayşe (r.a.)'nin evine girdi. Onu yakalayamadılar. Bunun üzerine Mervan: "Bu var ya, bu! Hakkında Ahkaf Suresi 17. ayet nazil olan kimsedir! Bunun üzerine olaya şahit olan Hz. Ayşe (r.a.) Mervan'a şu cevabı verir: "Yüce Allah Kur'an'da bizimle ilgili olarak, münafıkların bana olan iftiralardan beni temize çıkaran, suçsuzluğumu ifade eden ayetten başka bir şey indirmemiştir."

"العبرة بعموم النص لا بخصوص السبب", "Muteber olan sebebin hususi olması değil, lafzın umumi olmasıdır."²⁰ kaidesinde birleşen alimlerin çoğunluğu, belirli bir hadise üzerine inen ayetin hususi sebebine değil, umumi lafzına itibar edilmesi gerektiğinde görüş birliğindedirler. "Eşlerine zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği; kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair, Allah adına dört defa yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defada da; eğer yalancılardan ise, Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını ifade etmesiyle yerine gelir."²¹ mealindeki Lian ayetleri, her ne kadar Hilal b. Ümeyye

⁵ Vahidi, *Esbâb-ı Nüzûl*, trc. Necati Tetik & Necdet Çağır. thk: Kemal Besyuni Zeghlul. (Erzurum: İhtar Yay., 1994), 10-11.

⁶ Zerkeşi, *el-Burhân*, 1/22-23.

⁷ Zürkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 1/114.

⁸ Ebü'l-Abbâs Takıyyüddin Ahmed b. Abdilhalim b. Mecdiddin Abdisselam el-Harrani İbn Teymiyye, *Tefsir Usûlü*, trc. Cemal Güzel (İstanbul: Tevhid Yay., 1999), 35.

⁹ Ebu'l-Fazl Celaledin Abdurrahman b. Ebu Bekr Süyûtî, *el-İtkan fi ulumi'l-Kur'an* (Kur'an İlimleri Ansiklopedisi) trc. Sakıp Yıldız & Hüseyin Avni Çelik (İstanbul: Hikmet Neşriyat 1987), 1/59-61.

¹⁰ Muhyiddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Süleyman el-Hanefi el-Kâfiyeci, *et-Tefsir fi kavâ'id ilmi't-tefsir*, trc. İsmail Cerrahoğlu (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974), 64-65.

¹¹ Zürkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 1/109; Kattan, *Mebâhis*, 95; Muhammed Ali Sâbûnî, *et-Tibyân fi ulumi'l-Kur'an* (Dimeşk: Daru'l-Kalem, 1408), 29.

¹² Maide 5/90

¹³ Maide 5/93

¹⁴ Bakara 2/115

¹⁵ Zürkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 1/109-110.

¹⁶ Kattan, *Mebâhis*, 80-81; Sâbûnî, *et-Tibyân*, 29.

¹⁷ Al-i İmran 3/188

¹⁸ Salih, *Kur'an İlimleri*, 138.

¹⁹ Ahkaf 46/17

²⁰ Zerkeşi, *el-Burhân* 1/32; Zürkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 1/125; Kattan, *Mebâhis*, 82-83; Salih, *Kur'an İlimleri*, 167.

²¹ Nur 24/6-7

hakkında nazil olsa da lafız itibariyle genele hitab söz konusudur.²² Burada ayetin taşıdığı hüküm; karısına zina isnadında bulunan her insan için geçerlidir. Bu sayede, ayet hakkında oluşabilecek umum-husus şüphesi, sebep-i nüzûl bilgisi ile ortadan kaldırılmış olmaktadır.

“De ki: “Bana vahyolunan Kur'an'da bir kimsenin yiyecekleri arasında leş, akıtılmış kan, domuz eti -ki o şüphesiz necistir- ya da Allah'tan başkası adına kesilmiş bir (murdar) hayvandan başka, haram kılınmış bir şey bulamıyorum. Fakat istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın kim bunlardan yeme zorunda kalırsa yiyebilir.” Şüphesiz Rabbin çok bağışlayandır, çok merhametlidir.”²³ mealindeki ayet, haram olan dört hususu (leş, akıtılmış kan, domuz eti, murdar hayvan) belirtmektedir. Ayette sadece haram olan dört hususun belirtilmesi bunun dışındaki haram olanların helal olduğunu taşımamaktadır. İmam Şafii (ö.204/819) bu konuda: “Kâfirler, Allah'ın helal kıldığını haram, haram kıldığını da helal sayarak zıt hareket etmişlerdi. Bu ayet de onların bu maksatlarını ortaya koymak için indirilmiştir.”²⁴ Allah (c.c.) bu dört hususu saymakla sadece bunların haramlığını kastetmeyerek, haramın ispatını kastetmiştir.²⁵ Sebeb-i nüzûlü bilmek, ayetlerin ezberlenmesini kolaylaştırır, aynı zamanda Asr-ı Saadet'teki olayların mahiyetinin öğrenilmesini de sağlamaktadır;²⁶ İfk hadisesi gibi.

Sebeb-i nüzûl ilminin, olumlu olduğu kadar olumsuz yanları da karşımıza çıkmaktadır. Rivayetlerin taaddüdü (taaddüdü'l-ahbar) meselesi bunlardan birisidir. Taaddüdü'l-ahbar meselesi, bir ayetin iniş sebebi ile ilgili birden çok rivayetin nakledilmesi demektir. Bir ayetin iniş sebebi ile ilgili birden çok rivayetin naklediliyor olmasında, dikkat edilmesi gereken nokta, söz konusu rivayetlerde anlatılan olayın biçimi değil, rivayetler arasında sebep açısından herhangi bir farklılık olup olmadığıdır.²⁷ Eğer ayetin birden çok sebep-i nüzûl rivayeti var ise, bu rivayetlerin sıhhat dereceleri araştırılıp, sahih olanının tercih edilmesi gerekmektedir. İki rivayet mevcut olup ikisi de sahih ise, aralarında tercih mümkün ise tercih yoluna, bu yolda mümkün değil ise, nakledilen rivayetlerdeki olayların zaman bakımından birbirine yakınlığı tespit edilmesi gerekmektedir. Bu yolun da mümkün olmadığı durumlarda, cem ve te'lif yoluna başvurulmalıdır. Cem ve te'lif ile açıklığa kavuşmadığı takdirde, ayetin mükerrer nazil olduğu kabul edilir. Bunun dışında rivayetlerin tasnifsizliği, senedlerin hıfzedilmesi gibi noktalar sebep-i nüzûlün olumsuz taraflarındandır.

Sebeb-i nüzûl bilgileri, bir olayın meydana gelmesi ile ya da ortaya çıkan bazı durumlar üzerine ayet inmesi ile ya da Hz. Peygamber'e (s.a.v.) yöneltilen sorular üzerine indirilmesi ile meydana gelmektedir. Bu hususun tespitini de rivayetlerde kullanılan tabirler sağlamaktadır. Örneğin, Peygamber Efendimiz'e yöneltilen soruların kalıpları

çoğunlukla “yes'elûneke” kalıbı²⁸ ile karşımıza çıkmaktadır.²⁹ Rivayetlerde karşımıza çıkan;

Bu ayetin nüzul sebebi şudur. (سبب نزول الآية كذا) ³⁰

Bunun üzerine Allah (c.c.) bu ayeti inzâl buyurdu. (فأنزل الله قوله كذا) ³¹

Hız. Peygamber'e şu mesele hakkında konuşuldu da şu ayet indi. حدث كذا فنزلت ifadeleri³² sebep-i nüzûl bilgisini açık açık ifade eden, nass olan rivayetlere delalet den kalıplardır.

Nüzûl sebebi olarak nakledilen rivayetlerin, adalet ve zabt sahibi kimselerin kendileri gibi aynı vasıfları taşıyan kimselerden muttasıl bir senetle rivayet ettikleri sahih hadis niteliğinde olması gerekmektedir. Aksi takdirde nakledilen rivayetlerin yaşanılmış olay ve kişiler ile ilgisinin bulunmaması, nüzûl sebebinin o ayet hakkında olduğu kanaatine sahip olunmasını imkânsız hale getirmektedir ki bu da İlahi mesajın, İlahi emirlerin idrakini zorlaştırmakta, ayetlerden çıkarılması gereken emir ve yasakların çıkarılmasını engellemektedir.

Talat Koçyiğit'in “Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri” Adlı Eserinde Sebeb-i Nüzullere Yaklaşımı

Talat Koçyiğit, tefsir alanında ortaya koymuş olduğu “Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri” adlı çalışmasını, 1980 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'nca günümüz Türkçesi tefsir yazımı görevine istinaden, arkadaşı ve aynı zamanda meslektaşı olan Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu ile birlikte yazmaya başlaması ile ortaya koymuştur. Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu'nun birinci cildin yazımından sonra çalışmadan ayrılmasının ardından, eserin yazımına bizzat kendisi devam etmiştir. Birinci cildin ilk baskısı 1983 yılında, ikinci cildin basımı da 1990 yılında olmuştur. Eser, Koçyiğit'in vefatından beş yıl sonra 2016 yılında TDV Yayınları tarafından yedi cilt olarak ilim dünyasının hizmetine sunulmuştur. Müellifimizin bizzat kendisi, kaleme almış olduğu bu tefsirini, Edebi-İctimai tefsir ekolüne nispet etmiştir.³³ Edebi-ictimai tefsir, Muhammed Abdüh'un kurucusu olduğu, tefsiri kuruluş ve duruluktan kurtararak, Kur'an-ı Kerim'in hidayetinden insanları faydalandırmaya sevk eden, son asrın Kur'an anlayışını yeni bir yöntem ile ortaya koyan bir tefsir ekolüdür.³⁴ Bu tefsir ekolü mensupları, tefsire mezhep görüşünden uzak bakmaktadırlar, Kur'an-ı mezhepler için bir vasıta kılmazlar, İsraili rivayetler noktasında tenkitçi bir tutum içindedirler ve hedefleri Kur'an-ı Kerim'i bu tarz şeylerden temizlemektir. Ayrıca tefsirde, bol miktarda

²⁸ Osman Keskiöğlu, *Nüzûlünden İtibaren Kur'an-ı Kerim Bilgileri* (Ankara: TDV. Yay.,1989), 64.

²⁹ b.k. Bakara 2/187, Bakara 2/219, Bakara 2/222, A'raf 7/187, Enfal 8/1, İsra 7/85

³⁰ Zürcânî, *el-Burhân*, 1/102-109; Salih, *Kur'an İlimleri*, 150; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 118; Kattan, *Mebâhiş*, 85; Süleyman Ma'rafi Sefer, *Kur'an İlimleri*, çev. Orhan Parlak (Konya: Tekin Kitapevi, 2017), 1/59.

³¹ Ebû Abdilaziz Kutbüddin Şah Veliyullah Ahmed b. Abdurrahîm b. Vecihiddin ed-Dihlevî, *el-Fevzü'l-kebir fi usûli't-tefsir*, çev. Mehmed Sofuoğlu (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1980), 49-50.

³² Zürcânî, *el-Burhân*, 1/102-109; Salih, *Kur'an İlimleri*, 150; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 118; Kattan, *Mebâhiş*, 85; Sefer, *Kur'an İlimleri*, 1/59.

³³ Talat Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016), 1/50.

³⁴ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi* (Ankara: Fecr Yayınları, 2017), 776-777.

²² Zerkeşi, *el-Burhân*, 1/24.

²³ En'am 6/145

²⁴ Ebu'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebu Bekr es-Süyûti, *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*, (*Kur'an İlimleri Ansiklopedisi*) trc. Sakıp Yıldız - Hüseyin Avni Çelik (İstanbul: Hikmet Neşriyat,1987), 1/61.

²⁵ Sâbüni, *et-Tibyân*, 32.

²⁶ Muhsin Demirci, *Kur'an ve Yorum* (İstanbul 2006, Ensar Neşriyat), 230.

²⁷ Demirci, *Tefsir Usulü*, 224.

kullanılan zayıf ve mevzu haberleri kullanmaktan çekinirler. Tefsiri, ilim ve fen istilahlarının da tesirinden uzak tutmaya çalışırlar.³⁵

Bu ekolün; akla geniş ölçüde yer vermesi, bazı durumlarda hakikat ve mecaza gitmeleri, Buhârî'nin ve Müslim'in sahihlerinden rivayet ettikleri bazı hadisleri zayıf olarak görmeleri tasvip edilmeyen yönlerinden birkaçıdır.

Tefsirin bu ekole mensup olması, ayetlerin ferdi ve toplumsal olarak ele alınmasına imkân sağlamış, akıcı ve sade üslubu ile de fikhî hükümleri ile çağın toplumsal sorunlarına ışık tutacak yönlendirmeleri ayetlerin anlaşılabilirliğini kolaylaştırmıştır. Bu başlık altında, Koçyiğit'in eserindeki sebab-i nüzûl rivayetlerine yaklaşımına dair hususları örnekler üzerinden ele alacağız.

Misal-1;

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ (٩٧)

“(Ey Muhammed! Onlara) de ki: “Kim Cebail’e düşman olursa, (bilsin ki) işte o Cebail, daha önceki kitapları doğrulayan, mü’minler için hidayet ve müjde olan Kur’an’ı Allah’ın izniyle senin kalbine indirmiştir.”³⁶

Talat Koçyiğit, tefsirinde ayetlerin sebab-i nüzûl rivayetlerini naklederken, sahih hadis kaynaklarındaki rivayetleri, “Buhari tarafından nakledilen bir nüzûl sebebiyle”³⁷ Ebu Dâvûd ve Nesâî tarafından İbn Abbas’tan rivayet edilen bir hadise göre”³⁸, “Buhârî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî tarafından nakledilen bir hadise, ayet-i kerimenin nüzûl sebebi olarak gösterilmiştir.”³⁹ şeklindeki ifadeleri sıklıkla kullanarak vermektedir. Ayrıca, naklettiği rivayetlerin ardından, rivayetin bulunduğu hadis kaynağını da metin içi kaynak gösterimi ile belirtmektedir.⁴⁰ Mealini vermiş olduğumuz ayet de bunun örneğidir. “Tirmizî, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel tarafından nakledilen nüzul sebebinden anlaşıldığına göre...” ifadesi ile sebab-i nüzul rivayetini aktaran Koçyiğit, haberin devamını şu şekilde nakletmektedir: “Yahudilerden bir grup, Hz. Peygamber’e gelerek bazı sorular soracaklarını, bunları bildiği takdirde kendisinin peygamber olduğuna inanacaklarını söylemişlerdir. Sordukları ilk sorulara karşılık Hz. Peygamber’den aldıkları cevaplar, Yahudileri tatmin etmiş olmakla beraber, kendisine vahiy getiren melek hakkında sordukları son soruya karşılık olarak aldıkları “Cebail” cevabı, onların Hz. Peygamber’den yüz çevirmelerine sebep olmuştur. Konuyla ilgili nakledilen haberlerde, Yahudilerin, Hz. Peygamber’e şöyle dedikleri görülür: “Cebail, bizim düşmanımızdır. Çünkü o, harp, kıtal, azap ve kan dökümü getirir. Eğer sana vahiy getiren meleğin rahmet ve bolluk getiren Mikail olduğunu söyleseydin, sana inanır, peşinden gelirdik.” “Bu hadise üzerine Allah (c.c.) yukarıdaki ayeti indirmiştir.” cümlesi ile de Koçyiğit, ayetin bu olay üzerine inmiş olduğunu belirtmektedir.

³⁵ Cerrahoğlu, Tefsir Tarihi, 777.

³⁶ Bakara 2/97

³⁷ Koçyiğit, Kur’an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri, 1/287.

³⁸ a. mlf., Kur’an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri, 1/319.

³⁹ a. mlf., Kur’an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri, 1/339.

⁴⁰ a. mlf., Kur’an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri, 2/275.

Misal-2;

وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَى تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (١١)

“Yahudi yahut Hristiyan olanlardan başkası asla cennete giremez.” demişlerdir. Bu, onların kuruntularıdır. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: “Eğer sözünüzde sadık iseniz delilinizi getirin.”⁴¹

Koçyiğit, ayetin nüzul bilgisini, “Rivayet olduğuna göre, Medine Yahudilerinden bir grupla Necran Hristiyanlarından bir heyet, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) huzurunda münakaşaya girişmişler ve birbirlerini şiddetli bir dille kötülemişlerdir. Bu arada, Yahudiler, kendilerinden başkasının cennete giremeyeceği iddiasında bulunmuşlar; buna mukabil Hristiyanlar da aynı iddiayı kendileri için ileri sürmüşlerdir. Bu hadise üzerine yukarıdaki ayetler nazil olmuştur.”⁴² Koçyiğit, tefsirinde, ayetin bir olay üzerine nazil olduğunu belirtirken bu ifadeyi kullanmaktadır. Koçyiğit’in bu ve buna benzer ifadelerini tefsirinde sıklıkla müşahade etmekteyiz.

فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَذِغْ أَتْنَاءَنَا وَابْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ (٦١)

“Sana ilim geldikten sonra, kimler bunun hakkında seninle münakaşaya girişirse, (onlara) de ki:” Geliniz, çocuklarınızı ve çocuklarınızı, kadınlarınızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım; (hep birlikte) dua edelim ve Allah’ın lanetinin yalancılar üzerine olmasını dileyelim.”⁴³ mealindeki, Mübahale ayeti olarak bilinen, konumuzun diğer bir örneği sayılabilecek bu ayetin nüzul bilgisini “60 kişilik Necran Hristiyan heyetinin Hz. Peygamber’i (s.a.v.) ziyareti sırasında nazil olmuştur.” ifadelerini kullanarak verir.

Koçyiğit’in bu kullanımının başka bir örneğini de Âl-i İmran suresi, 72. ayetinde görmekteyiz. “Kitap ehlinde bir grup demektedirler ki: “İman edenlere indirilene (Kur’an’a) günün evvelinde iman, sonunda da onu inkâr edin ki Müslümanlar da belki (dinlerinden) dönerler.” mealindeki ayette, müfessirlerin birbirine yakın ibarelerle rivayet etikleri haberlerden öğrenildiğine göre, Yahudilerden Abdullah İbnü’s-Sayf, Adıyy İbn Zeyd el-Hâris İbn Avf birbirlerine, “Gelin, Muhammed ve ashabına indirilene günün sabahında iman edelim; sonra da akşam onu inkâr edip Müslümanların zihinlerini karıştıralım; belki onlar da bizim yaptığımızı yaparlar da dinlerinden dönerler.” demişler, Allah (c.c.) da bu ayeti kerimleri indirmiştir.” Bu ayetin de nüzul sebebinin, Yahudilerden isimleri verilen şahısların dedikleri üzerine olduğunu, bu rivayet sayesinde anlıyoruz.

Misal-3;

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (٢٥٦)

“Dinde zorlama yoktur. Hak yol, batıl yoldan ayrılmıştır. Kim tağutu inkâr eder, Allah’a inanırsa, kopması mümkün olmayan en sağlam kulpa tutunmuş olur.

⁴¹ Bakara 2/111

⁴² Koçyiğit, Kur’an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri, 1/176.

⁴³ Âl-i İmran 2/61

Allah, hakkıyla işiten, hakkıyla bilendir."⁴⁴ mealindeki ayetin nüzul sebebi hakkında ise Koçyiğit, çeşitli rivayetler aktarmaktadır. "İslamiyet'ten önce, Medineli bir kadın, çocuğu olmaz yahut olur da yaşamazsa, çocuğu olduğu takdirde onu Yahudi dini üzere yetiştirmeye ve Yahudi yapmaya nezrederdi. İslam geldiği zaman Medineli ensar arasında çocukları bu şekilde Yahudi olmuş aileler vardı. Bir Yahudi kabilesi olan Benî Nadîr, hicretten sonra Medine'den ihraç olundukları sıralarda, aralarında Yahudi dinine girmiş ensar çocukları da bulunuyordu. Aileleri bu çocukları Yahudiler arasında bırakmamak için İslam'a girmelerini isteyip onları, buna zorlayınca bu ayet nazil olmuştur." şeklinde Ebû Dâvûd tarafından nakledilen bir hadisi, nüzul sebebi olarak aktarmaktadır. Bu rivayetin ardından İbn Hacer'in *İsabe* adlı eserinde Husayn el-Ensârî'nin tercemesinden söz ederken Husayn hakkında başka bir haberi de nakleder. Haber şudur: "Husayn'ın İslamiyet'ten önce Hristiyan olmuş iki oğlu vardır. Bunlar, yanlarında ensardan bazı kimselerle birlikte yiyecek almak için, Medine'ye geldikleri zaman, babaları, Müslüman olmadan sizi bırakmam demiş, fakat onlar buna yanaşmayınca Hz. Peygamber'e (s.a.v.) başvurmuşlardı. Babanın, "Ben bakıp dururken benim parçalarım ateşe mi girecekler?" demesi üzerine, "*Dinde zorlama yoktur.*" ayeti nazil olmuştur." Bu rivayetlerin ardından Koçyiğit, önemli bir noktaya açıklık getirmektedir: "*Kur'an-ı Kerim'den herhangi bir ayetin indirilmesini her zaman tek bir sebebe bağlamak doğru değildir. Bazen tek bir hadise bir ayetin indirilmesine sebep olsa bile, bazen de birbirine benzeyen hadiselerin tekrür etmesi halinde, hepsine çözüm getirecek bir ayet gönderilmiş olması da mümkündür.*"⁴⁵ Bazen bir ayetin iniş sebebi ile ilgili birden fazla rivayet nakledilebilir ve çoğu kez aynı hadiseyi konu edinmiş; yer, zaman ve şahıslar bakımından farklılık da arz eden rivayetler ile karşılaşılabilir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta, söz konusu rivayetler arasında sebep açısından farklılık olup olmadığıdır. Rivayetlerde anlatılan sebep aynı olduğu takdirde problem teşkil etmemekle birlikte, ayetin inişi için ileri sürülen sebeplerde farklılık söz konusu ise problem teşkil etmektedir. Koçyiğit'in yukarıda misalini verdiğimiz ayet başta olmak üzere, sebep-i nüzul rivayetleri birden çok olan ayetlerde işaret ettiği husus da sebep ortaklığının bulunup bulunmadığıdır. Ayetlerin birden fazla iniş sebebi olabilmekte, ya da aynı hadise birden fazla ayetin iniş sebebi olarak gösterilebilmektedir ki bunun nedeni Mufessirimiz kanaatinde "*Bir ayetin nüzulü için, sadece bir olayın cereyan etmesi şartının olmaması*"dır. Bazı hadiselerin birbirine yakın zamanlarda vuku bulması, her ikisinin ya da benzer olayların aynı ayetin nüzul sebebi olmasını tabi kılmaktadır. Koçyiğit'in kanaati; farklı rivayetlerin müşterek noktasını tespit etmek yönündedir.

Misal-4;

فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِتْنَةٍ وَاللَّهُ أَرَكُسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا أَتَرِيدُونَ أَنْ تَهْذُوا مِنْ
أَصْلِ اللَّهِ وَمَنْ يَضِلَّ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾ وَدُّوا أَنْ تُكْفَرُوا كَمَا كَفَرُوا
فَتَكُونُونَ سَوْءًا فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ حَتَّى يُهَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا
فَعُدُّوهُمْ وَأَقْبِلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٨٩﴾
إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ أَوْ جَاؤَكُمْ حِصْرٌ صُدُّوهُمْ

⁴⁴ Bakara 2/256

⁴⁵ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 1/372.

أَنْ يُقَاتِلَكُمْ أَوْ يُغَاتِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطْنَاهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلْتُمْ فَأَنْ
عَتَرْتُمُوهُمْ قَالُوا مُنَافِقُوكُمْ وَالْقَوَى الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْمَاءِ فَقَدْ عَلِمْتُمْ تَتْلُوا آيَاتِهِ
الَّتِي تَقُولُونَ ﴿٩٠﴾ سَتَجِدُونَ أَخْرَيْنَ يُرِيدُونَ أَنْ يُبَازِلَكُمْ وَيُؤْمِنُوا قَوْمَهُمْ كُلَّمَا رُفِئَتْ إِلَى
الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا فَإِنْ لَمْ يُعْتَرِلكُمْ وَالْبُلَّاءُ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْمَاءِ فَقَدْ عَلِمْتُمْ
تَتْلُوا آيَاتِهِ الَّتِي تَقُولُونَ ﴿٩١﴾

“Size ne oluyor ki münâfiklar hakkında Allah onları kazandıkları (günahları) yüzünden tepetaklak etmişken, (ihtilafa düşüp) iki grup oluyorsunuz. Allah’ın sapıklığa düşürdüğü kimseleri, sizi doğru yola mı iletmek istiyorsunuz? Allah’ın sapıklıkta bıraktığı kimse için (kurtuluşa) asla bir yol bulamazsın. (88) Onlar küfür işledikleri gibi, sizin de küfür işleyip kendileriyle bir olmanızı arzu etmektedirler. Bu itibarla onlar, Allah yolunda hicret etmedikçe, onlardan (herhangi bir) dost dinmeyin. Eğer (hicret etmekten) yüz çevirirlerse, bulduğunuz yerde onları tutun ve öldürün. Onlardan ne dost ne de bir yardımcı edinin.(89) Ancak sizinle aralarında anlaşma bulunan bir kavme sığınanlara yahut sizinle veya kendi kavimleriyle dövüşmek (istediklerin)den göğsü daralıp size katılanlara dokunmayın. Eğer Allah dileseydi, onları da sizin üzerinize musallat eder, onlar da sizinle dövüşürlerdi. Yok, eğer sizden uzaklaşırlar, sizinle dövüşmezler ve barışı size bırakırlarsa, bu takdirde Allah, sizin için onlar aleyhine bir yol açmamıştır.(90) (Bununla beraber) diğer bazıları da sizden ve kendi kavimlerinden emin olmak ister bulacaksınız. Fitne için her davei olunuşlarında onun içine baş aşağı dalarlar. Bu sebeple (böyleleri), sizden uzak durmazlar; barışı size bırakmazlar ve ellerini de çekmezler, onları bulduğunuz yerde tutup öldürün. İşte böylece sizi, onlara karşı (ve onların öldürülmeleri hususunda) açıkça yetkili kılıyoruz.(91)”⁴⁶ mealleri verilen ayetlerin sebab-i nüzûl olarak nakledilen rivayetlerinin muhtelif olduğunu belirten Koçyiğit’in, ayetle ilgili tefsirinde bahsetmiş olduğu haberler şunlardır:

- İlk olarak Buhârî ve Müslim’in Sahih’lerinde geçmekte olan, Zeyd İbn Sâmit tarihiyle rivayet ettikleri bir haberi nakleder: “Hz. Peygamber, Uhud Savaşı için yola çıktığında yanında bulunanlardan bir grup, savaşmaktan vazgeçerek geri dönmüştü. Hz. Peygamber’in ashâbı, geri dönenler hakkında iki gruba ayrılmış, bir kısmı, “Bunları öldürelim.” derken diğer kısmı ölmelerini istememişti. Bu ihtilaf üzerine “*Size ne oluyor ki münâfıklar hakkında ihtilafa düşüp iki grup oluyorsunuz?*” ayeti nazil olmuştur.
- Ayet, Müslüman olarak Medine’ye, Hz. Peygamber’e gelen bir kavim hakkında nazil olmuştur. Bu kavim Medine’de bir süre kaldıktan sonra Hz. Peygamber’e gelip, sahraya çıkmak üzere ondan izin istemişler, kendilerine izin verildikten sonra da Medine’den ayrılmışlar ve müşriklerle birleşmişlerdir. Müslümanlar arasında bunların durumu münakaşa konusu olmuş, bazıları, “Eğer Müslüman olsalardı bizimle birlikte burada kalırlar, bizim sabrettiğimiz gibi sabrederlerdi.” demişler, bazıları da onların Müslüman oldukları iyice anlaşılmadıkça küfre nispet edilmemeleri gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Müslümanlar arasındaki bu ihtilaf, ayetin nüzulüne sebep olmuştur.

⁴⁶ Nisa 4/88-89-90-91

- Ayette, Mekke’de Müslüman olduklarını ileri süren, fakat Müslümanlara karşı müşriklere yardım eden bir kavim hakkında nazil olmuştur. Müslümanlar bu kavmin durumunu münakaşa edip iki gruba ayrılınca Allah bu ayetleri indirmiştir.
- İfk (Hz. Aişe’ye iftira) hadisesini çıkaranlar hakkında nazil olmuştur.
- Tüm bu rivayetleri sıraladıktan sonra, Koçyiğit, sebep-i nüzule dair önemli bir açıklamaya burada da yer vermektedir: “Müfessirlere göre, câri olan adet; bir ayetin nüzulünden önce veya nüzul sırasında cereyan eden hadiseleri toplamak ve bu hadiseler arasında tefsir yönünden ayete en uygun olanını seçmek suretiyle sebep-i nüzul tespit edilir. Bu, herhangi bir ayetin nüzul sebebi olarak nakledilen hadise, çok defa o hadiseyi ilk olarak değerlendiren ve ayetle hadise arasında bir bağlantı kuran ilk müfessirin anlayışından oluşması nedeniyledir. Bir ayet hakkında ileri sürülen esbâb-ı nüzulün çokluğu, hatta zikredilen hadiseler arasında yakın benzerliklerin bazen bulunmayışı da bu nedenledir.”⁴⁷

Müfessirimiz’e göre burada dikkat edilmesi gereken husus; ayetlerin birbirine işaret eden manalarında da anlaşıldığı gibi, yukarıda sözü edilen ve bulundukları yerde öldürülmeleri emrolunan münafıklar, Medine’de Müslüman oldukları halde, Hz. Peygamber’i ve Müslümanları sık sık meşgul ve rahatsız eden, kendilerinden Bakara suresinde de bahsedilen, hatta adlarında “Münâfikûn” adıyla sure indirilen münafıklar değildir. Koçyiğit’in işaret ettiğine göre bunlar, Müslümanlara yakınlık gösteren, fakat müşriklerle beraber hareket eden ve yine müşrik olan zümredir.⁴⁸

Koçyiğit, “Oruç (tutulan günlerin) gecesinde, kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılınmıştır. Onlar sizin örtünüzdür; siz de onlar için bir örtüsünüz...” mealindeki Bakara suresi, 187. ayette Buhârî ve Ahmed İbn Hanbel tarafından nakledilen rivayetlerin arkasından “Ayetin indirilmesine, buna benzer başka hadiselerin de sebep olduğu göz önünde bulundurulursa...” ifadesi ile bir ayetin nüzul sebebi olarak benzer hadiselerin mevcut olduğu hatırlatmasını tekrar yapmakta olduğunu müşahade etmekteyiz.⁴⁹

Koçyiğit, “İman edip Resulün hak olduğuna şahadet eyledikten ve kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, küfreden bir kavmi Allah nasıl hidayete erdirir?...” mealindeki Âl-i İmran suresi 86. ayeti için, Hz. Peygamber’in hicreti ile Müslüman olan fakat sonradan irtidat edip küfrü seçen el-Hâris İbn Suveyd el-Ensârî hakkında ayetin nâzil olduğu bilgisini vermektedir. Ayrıca ilgili ayetlerin Yahudi ve Hristiyanlar için nâzil olduğunu söyleyenlerinde mevcut olduğunu belirten Koçyiğit, bu ayetler ile ilgili olarak şunları ifade etmektedir: “Ayet-i kerimelerin nüzulü hakkında ileri sürülen hadiseler birbirinden farklı olsa bile imandan sonra küfre dönmek gibi aralarında görülebilecek benzer illetlerin nüzul sebebi olarak düşünülmesi hata olmaz. Zaten Kur’an-ı Kerim’in en büyük özelliği nüzul sebebi

olan hiçbir hadiseye içinde yer vermemesi ve böylece ahkâmının, kıyamete kadar vuku bulacak illetleri müşterek hadiseler karşısında geçerliliğinin muhafaza edilmiş olmasıdır.”⁵⁰ Koçyiğit; ayetleri ne yukarıda adı geçen el-Hâris İbn Suveyd, ne dinden çıkmış bir grup, ne de Yahudi ve Hristiyanlar hakkında nâzil olduğunu ileri sürüp işe olup bitmiş nazarı ile bakmamak yönünde değerlendirmektedir. Aynı hadiseler dün olduğu gibi bugünde vuku bulmakta, çeşitli sebeplerle dinden çıkma olaylarına az da olsa rastlanmaktadır. Birçok âlimin birleşmiş olduğu genel kaide olan “Muteber olan sebebin hususi olması değil, lafzın umumi olmasıdır.” kanaatine de, hükümler nassların inişine vesile olan sebeplere göre değil, nassların şümulüne göre değerlendirilmelidir. Müfessirimiz’in kanaati de bu yöndedir.

Misal-5;

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَكَّمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتُ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُنُودًا ﴿٦١﴾ فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ تُمْ جَاؤُكَ يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا ﴿٦٢﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا ﴿٦٣﴾

“Sana indirilen (Kur’an’a) ve senden önce indirilen (kitaplara) inandıklarını iddia eden (şu münafık) kimseleri görmüyor musun? Aslında (fesat ve dalalet kaynağı olan) tağutu inkâr etmekle emrolundukları halde yine de onun önünde muhakeme olunmak istiyorlar. Şeytan da onları, (dönüşü olmayan) uzak bir sapıklığa düşürmek istiyor. (60) Onlara, “Allah’ın indirdiği (Kur’an’a) ve peygambere gelin.” denildiği zaman o münafıkların senden yüz çevirip kaçtıklarını da görürsün.” (61) Fakat kendilerine, kendi ellerinin sebep olduğu bir musibet gelip çatdığı zaman, nasıl da “İyilikten ve ara bulmaktan başka bir şey istemedik.” diye Allah’a yemin ederek sana geliyorlar. (62) İşte böylelerinin kalplerinde ne olduğunu Allah (çok iyi) bilir. Bu sebeple onlardan uzak dur; onlara nasihat et ve kendileri hakkında onlara tesirli söz söyle. (63)”⁵¹

Talat Koçyiğit, bu ayetlerin nüzulü hakkında müfessirlerin çeşitli sebepler zikrettiklerini belirtir:⁵²

- İbn Abbas’tan gelen bir habere göre, Ebû Bereze el-Eslemî, Yahudiler arasında ihtilaf ettikleri meselelerde hüküm veren bir kâhin idi. Müslüman olduklarını söyleyen bazı kimselerin de hüküm için Ebû Bereze’ye başvurmaları üzerine, Allah Teâlâ yukarıdaki bu ayeti indirmiştir.
- Yine İbn Abbas’tan gelen bir başka habere göre, İslam iddiasında bulunan el-Cellâs İbnü’s-Sâmit ve arkadaşlarıyla Müslümanlardan bir grup arasında beliren bir anlaşmazlık sebebiyle Müslümanlar el-Cellâs ve arkadaşlarını ihtilafın halli için Hz. Peygamber’e başvurmaya davet etmişler, el-Cellâs ve arkadaşları ise onlara cahiliye kehanetini göstermişlerdir. Bunun üzerine bu ayetler nazil olmuştur.

⁴⁷ Koçyiğit, Kur’an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri, 2/129.

⁴⁸ a. mlf., Kur’an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri, 2/129.

⁴⁹ a. mlf., Kur’an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri, 1/269.

⁵⁰ a. mlf., Kur’an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri, 1/500.

⁵¹ Nisa 4/60-61-62-63

⁵² Koçyiğit, Kur’an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri, 2/96.

- Başka bir haberde şöyle gelmiştir: Bir Yahudi ile bir münafık arasında bir husumet çıkmıştı. Yahudi, münafığa; “Meselenin halli için senin peygamberine gidelim. Zira bilinen bir gerçektir ki o verdiği hükümlerde rüşvet almaz.” demiş, fakat münafığın itirazı üzerine Cuheyne kabilesinden bir kâhine gitmeye karar vermişlerdir. Bundan sonra bu ayetler nazil olmuştur.

Ayetlerin nüzûl sebebi olarak nakledilen bu üç haberin zikredilmiş olmasını Koçyiğit şu şekilde açıklar: “*Bunlardan herhangi birini asıl sebep olarak gösterme inkanını vermesede aralarındaki müşterek noktanın Müslüman olduklarını ileri süren bazı kimselerin Hz. Peygamber’in (s.a.v.), hükmünden yüz çevirmeleri olduğu anlaşılır ki bu da ayetlerin nüzûlü için yeterli bir sebep teşkil eder. Buna göre, ayette kendilerinden bahsedilen kimseler, zahiren Müslüman olan fakat küfürlerini kalplerinden söküp atamayan münafıklardır.*” Müfessirimizin de belirttiği gibi, rivayetlerin birden fazla olduğu durumda sorunu çözecek yöntem, aralarında müşterek bir nokta bulma yoluna gitmektir.

Misal-6;

أَوْ كَصَيْبٍ مِّنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِم مِّنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ (١٩) يَكَادُ الْبَرْقُ يُخْطِفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارَهُمْ إِنَّا اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (٢٠)

“Yahut (onların durumu), gökten zifiri karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşeklerle birlikte gelen yağmur(a tutulmuş kimselerin durumu) gibidir. Bunlar, yıldırımlardan ölmek korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıklarlar. (Oysa) Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır. Şimşek neredeyse gözlerini kör edecekti; onları aydınlattığında, (ışığından faydalanıp) yürürler; üzerlerine karanlık çökmüş de dikilip kalırlar. (Oysa) Allah dileseydi, kulaklarını sağır, gözlerini de kör ederdi. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.”⁵³ meâlindeki ayette müşahade etmiş olduğumuz gibi, sebep-i nüzûl rivayeti kaynaklarda mevcut olan⁵⁴, fakat Müfessirimiz tarafından ayetin, sebep-i nüzûl ile ilgili rivayetlerini tefsirine alınmayan haberlerde mevcuttur.⁵⁵

Koçyiğit’göre; ayette, bahsi geçen zifiri karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşekler ile birlikte gelen yağmur, korku ve dehşet tablosu oluşturarak heyecan ve endişe, panik ve korkuyu aynı anda yaşatılmaktadır. Bu tabloda insanın, kendine yol bulmaya çalışmakta bir yandan aczini ve zayıflığını idrak etmesi istenmekte, kulaklarını tıkadığı bu korku ve dehşet anında sığınabileceği ve güven duyacağı Allah’a(c.c.) yönelmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayetteki bu tasvir aslında münafıkların durumunu gözler önüne sermektedir. Allah’a ve ahiret gününe inandıklarını söylemiş olsalar bile, kalplerine iman girmemiştir. Kur’an-ı Kerim onların bu

yalancılıklarını ve inançsızlıklarını haber verince, Müslümanlar arasında yalnızlığa itilmişlerdir. İçlerini saran korku, endişe giderek artmış, bundan da yalan ile kurtulabileceklerini sanmışlardır. Yalanın, zifiri karanlıkta yağmurla birlikte gelen şimşek, gök gürültüsü ve yıldırımlar altında korunmak için, kulakların tıkanmasından farkı yoktur. Onlar iman etmiş olsalardı, ne korku ne endişe onların içini kaplamış olacaktı. Ama şimdi ne yaparlarsa yapsınlar, yalanları kendilerini kurtaramayacaktır ve Allah (c.c.) onları çepeçevre kuşatmıştır. Görüldüğü üzere Müfessirimiz, münafıkların hali hakkında bu izahatları ayetteki darb-ı mesellerden yapmakta, fakat sebep-i nüzûle dair bir izahata yer vermemektedir. Kaynaklarda, bu ayetin sebep-i nüzûllerine dair rivayetler, şu şekildedir: İbn Abbas’tan gelen bir rivayete göre; bunlarla kastedilen Yahudilerdir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Bedir’de muzaffer olunca umutlandılar. Şöyle dediler: Allah’a yemin ederiz, Musa’nın bizlere geleceğini müjdelediği peygamber budur. Bunun hiçbir sancağı geri dönmez. Ancak Uhud’ta bozgun söz konusu olunca irtidat ettiler ve şüpheye düştüler. Bu açıklama şekli, İmam Kurtubî’ye göre zayıftır. İmam Kurtubî, ayetlerin münafıklar hakkında indiğini, İbn Abbas’tan bu rivayetin daha sahih bir şekilde geldiğini nakletmiştir.⁵⁶

Misal-7;

وَلَيْكَ الَّذِينَ خِطَبْتُ أَغْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ (٢٢)

“İşte böyleleri, dünya ve ahirette amelleri boşa gitmiş kimselerdir. Onların hiç yardımcısı da yoktur.”⁵⁷ Talat Koçyiğit, mealini vermiş olduğumuz ayetlerde olduğu gibi, isnad ile naklettikleri haberi öğrendiği müfessirlerin başında genellikle Taberî’yi zikretmektedir. Rivayetlerin çoğunda “*Taberî tarafından İbn Abbas’tan rivayet edilen bir haberden öğrendiğimize göre..*”, “*Taberî tarafından nakledilen bir başka haberi göre...*”, “*Taberî’nin muhtelif insadlarla naklettiklerine göre...*” ifadelerini görmekteyiz. Mealini vermiş olduğumuz ayetin de, isnad haberi nakledilen müfessiri Taberî’dir. Koçyiğit, ayetin nüzûl bilgisini şu şekilde nakletmektedir: “*Başta Taberî olmak üzere bütün müfessirlerin İbn Abbas’a uzanan bir isnadla naklettikleri haberden öğrenildiğine göre, Hz. Peygamber, Yahudilerin Tevrat öğretimi yaptıkları bir eve gitmiş ve orada bulunan Yahudi ileri gelenlerini Allah’ın dinine davet etmişti. Bu davet üzerine Yahudilerden Nu’aym İbn Amr ve el-Hâris İbn Zeyd, Hz. Peygamber’e, “Ey Muhammed! Sen hangi dindensin?” diye sormuşlar, Hz. Peygamber’in de, “İbrahim’in dininden.” diye cevap vermesi üzerine Yahudiler, “İbrahim de Yahudi idi.” demişlerdir. Yahudilerin bu cevabı üzerine Hz. Peygamber onlara, “Öyleyse haydi Tevrat’ı getirin; o bizimle sizin aranızda hakem olsun.” demiş, fakat Yahudiler, Tevrat’a başvurmaktan çekinmişler ve bu teklife yanaşmamışlardır. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayetini indirmiştir.*” Koçyiğit’in naklettiği haberlerin genellikle Taberî kaynaklı olması kanaatimizce hadis ilmine vâkıf olan ve hadis tenkitçilerince de güvenilir addedilen Taberî’nin, tefsirinde yer verdiği rivayetlerin

⁵³ Bakara 2/19-20

⁵⁴ Ebu’l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebu Bekr. Süyûti, *Esbâbı’n-nüzûl*. (Kahire: Daru İhyai’l-Kutubi’l-Arabiyye, 1986), 7; Emiroğlu, Tahsin. *Esbâb-ı Nüzûl (Kur’an Ayetlerinin İnş Sebepleri ve Tefsirleri)* (Konya: Yenikitap Basımevi, 1965)1/30-31; Süyûti, Ebu’l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebu Bekr. *ed-Dürri’l-mensur fi t-tefsir bi’l-me’sûr* (PDF: Ocak Yayıncılık, 2012), 160.

⁵⁵ Koçyiğit, *Kur’an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri*, 90-91.

⁵⁶ Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’ân*, 1/488.

⁵⁷ Âl-i İmran 3/22

isnatlarını titizlikle ve tam olarak zikretmesidir. Ayrıca, Taberî tefsirinin rivayet tefsirlerinin en önemlilerinden olması, sebab-i nüzûl mininde rivayet tefsirini esas kabul etmesi de bu etkenlerin arasındadır.

Koçyiğit'in tefsirinde, Taberî kaynaklı naklettği rivayetlere verdiği örnekleri çoğaltmak mümkündür.⁵⁸

Misal-8;

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِبُ لِلنَّاسِ وَالْحُجَّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا
النَّبِيِّاتِ مِنْ ظُهُورِهِنَّ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اتَّقَى وَأَتَى النَّبِيِّاتِ مِنْ أَوْبَاهِنَّ وَأَتَقُوا اللَّهَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (١٨٩)

“(Ey Muhammed!) Sana hilalleri soruyorlar. De ki: onlar, insanlar için ve hac için vakit ölçüleridir. İyilik, evlere arkalarından girmeniz değildir; fakat (asıl) iyilik, sakınan kimse(nin iyiliği)dir. Evlere kapılarından girin ve Allah’tan sakının ki muradınıza eresiniz.”⁵⁹

Mealî verilen ayet, Efendimiz'e hilal hakkında yöneltilen sorular ile ilgili olmakla beraber, yöneltilen soruların ne olduğu bilinmemektedir. Koçyiğit, ayet ile ilgili bütün tefsirlerde, Kelbî tarikiyle İbn Abbas'tan, ayetin nüzul sebebi olarak şu hadiseyi naklettiklerini ifade etmiştir: *"Muaz İbn Cebel, ve Sa'lebe, Hz. Peygamber'e "Ya Resulullah! Nasıl bir iştir ki hilal önce ince bir iğ gibi beliriyor; sonra büyüyor, düzleşiyor ve yuvarlak bir şekil alıyor; sonra tekrar inceliyor, kıvrılıyor ve ilk belirlediği şekle dönüyor. Güneş gibi bir kararda durmuyor? Bu soru üzerine, yukarıdaki ayet nazil olmuştur."*⁶⁰ Rivayetin ardından Koçyiğit, Kelbî tarikiyle İbn Abbâs'tan gelen tefsirle ilgili rivayetlerin, umumiyetle zayıf addedildiğini belirtir. Bununla beraber müfessirlerin, ayetin nüzul sebebi olarak Kelbî'nin bu rivayetini zikretmekten geri kalmadıklarını ve Efendimiz'e (s.a.v.) yöneltilen soruların, bu rivayette yer alan sorular olduğunu kabul eder gördüklerini ifade etmektedir. Bu noktada bir müşkülün olduğunu dile getiren Koçyiğit, müşkülün nedenini ayette yer alan cevabın sorulara uygun olmaması olarak açıklamaktadır. Sorulan bu sorular aslında astronomi bilginine sorulması gereken sorulardır ki ayet-i kerime hilalin, oruç, hac gibi ibadetlerin ay ve günlerini tespit için insanlara bir vakit ölçüsü olduğu bildirilmiştir. Ortaya çıkan bu müşkülün halli için iki ihtimalin göz önünde bulundurulması gerektiğini belirten Koçyiğit; Birinci ihtimal; bu sorular Kelbî rivayetinde yanlış tespit edilmiştir; yani sahabeler Hz. Peygamber'e (s.a.v.) hilalin görünüş şeklinin sebebinin değil, hikmetini faydasını sormuşlardır ki bu sorunun Efendimiz'e (s.a.v.) sorulması yakışık almamaktadır. Çünkü O, bir astronomi bilgini değil, şariat getiren, şariat açıklayan bir peygamberdir. Soruların bu mahiyette olması Koçyiğit'e göre akla daha yatkındır. İkinci ihtimal; Kelbî rivayetinin doğruluğunu kabul etmektir, yani bu rivayetin Hz. Peygamber'e yöneltilen sorular ile ayetteki cevabın uyumsuzluğunu, birçok müfessirin de kanaati olan te'vil yolu ile gidermektir.

Ayette her ne kadar sorulan sorular hilalin şekli ile ilgili olsa da Allah (c.c.) bu şeklin sebebinin değil, hikmet ve faydalarını açıklamıştır ki din ve şariat bağlamında düşünüldüğünde, faydalı olan husus budur.

Koçyiğit, Bakara suresi 199-203. ayetlerinin nüzûl sebebi rivayetlerinin Kelbî tarihiyle İbn Abbas'tan gelen ve umumiyetle zayıf addedilen rivayetlere göre de bilgilerini aktarmakta fakat aktarılan rivayet ile nazil olan ayetlerin aynı sıralarda nazil kabul etmekte bir beis olmadığını da altını çizmektedir.⁶¹

Mealini vermiş olduğumuz ayetin sebab-i nüzul bilgisine işaret eden bir başka rivayeti Koçyiğit, “*Buharî ve Müslim tarafından rivayet edilen bir haberden öğrenildiğine göre*⁶² ifadesi ile şöyle: “Ashabtan el-Berâ ibn Azib’in şöyle dediğini nakleder: “Bu ayet, bizim hakkımızda nazil oldu. Ensar, haccedip Medine’ye döndüğü zaman, evlerine kapılarından değil de arka taraflarından girerlerdi. Ensardan biri bu âdete aykırı hareket edip kapıdan girince ayıplanmış, bunun üzerine de bu ayet nâzil olmuştur.”

Ayet, Efendimiz'e (s.a.v.) sorulan bir soru üzerine indirilmiş bir ayettir ki, yukarıda da bahsi geçen "Yes'elûneke" kalıbındadır. Koçyiğit, Kur'an'da 15 surenin bu şekilde Nebi'ye sorulan soruların Allah (c.c.) tarafından cevaplandırıldığına işaret eder. Bu ayette de Efendimiz'e (s.a.v.) hilal hakkında soru sorulmuş ve Allah Teâlâ bu ayet-i kerimesi ile onları sorularını cevaplandırmıştır.⁶³ Taberî, tefsirinde aynı şekilde; Katade, Rebi' b. Enes, İbn Cureyc ve Abdullah b. Abbas'a göre, bu ayetin nüzul sebebinin, bir kısım insanların Resulullah'tan, ayın büyüüp, küçülerek değişmesinin sebebini sormalarıdır.⁶⁴ Ayet-i kerime bu sorular üzerine nazil olmuştur.

Sonuç

Koçyiğit, hadis alanındaki bilgi ve otoritesini, kaleme almış olduğu tefsir külliyatında da ortaya koymaktadır. Ayetlerin tefsirinde, hadis destekli açıklama metodunu takip ederek, hadis örnekleri ile konuyu anlaşılır hale getirmektedir. Karşılaşılan sorunun Asr-ı Saadet'te bulunduğu cevabı, Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) sorulan bir sorunun Allah Teâlâ tarafından cevaplandırılması, ashabın karşılaştığı problemlerin çözüm yollarını bu çerçevede açıklaması, izahını yapmış olduğu ayet ile ilgili hadisinden geçtiği külliyatın, metin içi dipnot gösterimi şeklinde okuyucuya sunulması bunun göstergesidir.

Tefsirinin Edebi-İçtimai tefsir ekolüne mensup olması, ayetin vermek istediği emir, nehiy ve hükümlerinin toplumsal ve ferdi olarak izahatını yapmasına olanak sağlamaktadır. Ayetin anlam ve idrakini kolaylaştırırken, ahkâm alanında ortaya çıkabilecek sorunlara da ışık tutmaktadır. Bu yönü ile asrımızda yazılan yararlı tefsirler arasındadır.

Koçyiğit; tefsirinde, Taberî kaynaklı nüzûl bilgilerine ve sahih hadis kaynaklarında geçen sebab-i nüzûl rivayetlerine yer vermektedir. Zayıf olan haberlerin aktarımındaki yaklaşımının ise bu haberleri belirtme ve bu rivayetlerden Allah'ın emir ve yasaklarına, Kur'an ruhuna, Peygamber'in (s.a.v.) sünnetine ters düşmeyecek şekilde ilim ve hikmet açısından istifade yoluna

⁶¹ Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri*, 1/282-283.

⁶² a. mlf., *Kur'an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri*, 1/275.

⁶³ a. mlf., *Kur'an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri*, 1/275.

⁶⁴ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir b. Yezid el-Âmulî el-Bagdâdî et-Taberî. *Câmî'u'l-beyân 'an te'vili âyi'l-Kur'an* trc. Hasan Karakaya & Kerim Aytekin (PDF: Hisar Yavinevi, 1996), 1/454.

⁵⁸ b.k. Koçyiğit, *Kur'an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri*, 1/420, 1/444, 1/449, 1/452, 1/483, 1/487, 1/500, 1/513.

⁵⁹ Bakara 2/189

⁶⁰ a.mlf., *Kur'an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri*, 1/273.

gidilmesini sağlama şeklindedir. Bu yaklaşımı ile Koçyiğit, günümüz tefsir problemleri arasında yer alan Kur'an ayetlerinin bir kısmının belli olaylar üzerine indirilmiş olmasının, o ayetlerin tarihsel olduğu manasına gelmeyeceğini de ortaya koymaktadır. Ayetlerin nâzil olduğu toplum ve kültür yapısını ve cahiliye adetlerine dair alışkanlıkların devam ettiği Arap toplumunun, bu yönünü göz ardı etmeden, inen ayetlerin hem o asırda hem de günümüz asrında nasıl değerlendirilmesi gerektiğine dair yönlendirmesi, ayetlerin evrenselliğine gölge düşüren tarihsellik sorunsalını ortadan kaldırmaktadır.

Kur'an ayetlerinin anlaşılmasını tefsirler, tefsirlerin de anlam kazanmasını sebep-i nüzûl bilgisi sağlamaktadır. Sebeb-i nüzûl bilgisinin, Kur'an'ın tefsirinde bilinmeye muhtaç olunan, Kur'an'ın anlaşılmasında imkân sağlayan ve tefsirini öğrenmeyi mümkün kılan bir ilim boyutunu ve Kur'an ayetlerinin anlaşılmasındaki faydalarını, bu tefsirde büyük ölçüde görmekteyiz. Tefsirinde bu ilmi, açıklayıcı ve destekleyici, ayetlerin idrakini kolaylaştırıcı bir yaklaşımla ele almakta, Kur'an ayetlerinin üzerinde düşünülmesinin, onların hikmet dolu manalarının göz ardı edilmemesi gerektiğinin de ayrıca vurgusunu yapmaktadır.

Kaynaklar

- Bilgin, Recep. "Talat Koçyiğit'in Hayatı, Eserleri ve Türkiye'deki Hadis Çalışmalarına Katkısı", *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 12/2 (2015), 167-193.
- Cerrahoğlu, İsmail. (1997). Tefsir Usûlü, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Demirci, Muhsin. (2006). Kur'an ve Yorum, (yay. haz. Hüseyin Kader), İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Demirci, Muhsin. (2014). Tefsir Usûlü, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Dihlevî, Ebû Abdilâzîz Kutbüddîn Şah Veliyyullâh Ahmed b. Abdurrahîm b. Vecîhiddîn. (1980). el-Fevzû'l-kebir fî usûli't-tefsîr, (çev. Mehmed Sofuoğlu), İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Emiroğlu, Tahsin. (1965). Esbâb-ı Nüzûl (Kur'an Ayetlerinin İnş Sebepleri ve Tefsirleri), Konya: Yenikitap Basımevi, 1965.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecciddîn Abdisselâm el-Harrânî. (1999). Tefsir Usûlü, (trc. Cemal Güzel), İstanbul: Tevhid Yayınları.
- Kâfiyeci, Muhyiddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Süleyman. (1989). et-Teysîr fî kavâ'idî 'ilmi't-tefsîr. (trc. İsmail Cerrahoğlu), Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kattân, Mennâ' Halîl. (1393/1973). Mebâhiş fî 'ulûmî'l-Şur'ân, Riyad: Menşuratu'l-Asru'l-Hadis.
- Keskioglu, Osman. (1989). Nüzûlünden İtibaren Kur'an-ı Kerim Bilgileri, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Koçyiğit, Talat. (2016). Kur'an-ı Kerim Meal Ve Tefsiri, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh. (2005). el-Câmi' li-ahkâmî'l-Şur'ân, (trc. Beşir Eryarsoy), PDF: Buruc Yayınları. <https://archive.org/search.php?query=imam%20kurtubi>
- Sâbûnî, Muhammed Ali. (1408/1988). et-Tibyân fî 'ulûmî'l-Kur'an, Dimeşk: Daru'l-Kalem, 1408/1988.
- Sâlih, Subhî. (1994). Kur'an İlimleri, (trc. M. Said Şimşek), İstanbul: Esra Yayınları.
- Sefer, Süleyman Ma'rafî. (2017). Kur'an İlimleri, (çev. Orhan Parlak), Konya: Tekin Kitapevi.
- Süyûti, Ebû'l-Fazl Celaledî Abdurrahman b. Ebu Bekr. (1986). Esbâb-ı n-nüzûl, Kahire: Daru'l-Hıyâl'l-Kutubî'l-Arabiyye.
- Süyûti, Ebû'l-Fazl Celaledî Abdurrahman b. Ebu Bekr. (1987). el-İtkân fî 'ulûmî'l-Şur'ân, (Kur'an İlimleri Ansiklopedisi), (trc. Sakıp Yıldız - Hüseyin Avni Çelik), İstanbul: Hikmet Neşriyat.
- Süyûti, Ebû'l-Fazl Celaledî Abdurrahman b. Ebu Bekr. (2012). ed-Dürrü'l-mensur fî t-tefsîr bi'l-me'sûr. PDF: Ocak Yayıncılık.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmulî et-Taberî el-Bağdâdî. (1996). Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Şur'ân, (trc. Hasan Karakaya & Kerim Aytekin), PDF: Hisar Yayınevi, 1996. https://archive.org/details/taberitefsiri3_201912/page/n1/mode/2up
- Vâhidî, Ebû'l-Hasen Alî b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâbü'rî. (1994). Esbâbü'n-nüzûl, (trc. Necati Tetik - Necdet Çağır, thk. Kemal Besyuni Zeğlul), Erzurum: İhtar Yayıncılık.
- Zerkeşi, Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh et-Türkî el-Mısıri el-Minhâcî. (1972). el-Burhân fî 'ulûmî'l-Şur'ân, (thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim).
- Zürkânî, Muhammed Abdülazîm. (1943). Menâhilü'l-'irfân fî 'ulûmî'l-Şur'ân, Ezher.